

יישומון לייעול תהליך הקרבת הקורבנות בבית המקדש השלישי

קרבת פסח כמקרה מבחן

מבוא
אתגר הקורבנות במקדש השלישי
קרבת פסח לעתיד לבוא
מינוי שליח באמצעות אפליקציה
היערכות קנהלת המקדש
סיכום

מבוא

מנהלת המקדש בשלהי תקופת הבית השני הייתה ערוכה להקרבת אלפי קורבנות במהלך השנה, ובעיקר בשלושת הרגלים. גם המערך העירוני של ירושלים כעיר מקדש היה מאורגן לקליטת מאות אלפי עולי רגל, ולהענקת שירותי הארחה, מכירת קורבנות ונסכים, הספקת מתקני צלייה לקרבן פסח ועוד. כל אלה חייבו תכנון ופיקוח מוניציפליים לצורך הבטחת תנאי טהרה וסניטציה מתאימים, ולצורך התמודדות עם מפגעים אקולוגיים שונים הקשורים לעבודת המקדש ולאירוח הבאים בתחומי העיר¹.

דוגמה מובהקת לפעילות שדרשה כושר ארגון ומענה הולם הייתה הקרבת קרבן פסח, שהיה אירוע המוני שבו חלק ניכר מקהל ישראל התכנס בתחום ירושלים במשך קרוב לעשרה ימים ואף יותר. תהליך השחיטה וכל שלבי עבודת הקרבן, לבד מהצלייה בפועל, התרחשו בתחום העזרה במהלך של פרק זמן קצר ביותר של כשלוש וחצי שעות זמניות, החל משעה שמונה וחצי זמנית ועד לשקיעה². בימי בית שני נעשו פעולות אלה בשלוש משמרות, כשעה אחת במוצק כל משמרת. על מנת לייעל את המלאכה נעשתה מלאכת קבלת הדם וזריקתו כנגד יסוד המזבח בשיטת "הסרט הנע"³. בשל חוסר במתקני תלייה להפשטת העורות היו חלק מהאנשים תולים את הבהמה באוויר באמצעות מקלות שהיו מונחים על כתפיהם⁴. כל 'חבורה' שלחה

1 ז' עמר, כלכלת המקדש והיערכותה של עיר הקודש ליעודה. קרית אונו תשפ"ד. תודתנו לרב זוריה אריאל על הערותיו למאמר זה.

2 משנה, פסחים ה, א.

3 שם ה-ז.

4 שם ט.

נציג מטעמה לעזרה כדי לשחוט את קורבנה. מצב זה יצר צפיפות רבה של אנשים, והשטח המצומצם של העזרה הכיל אלפי אנשים⁵, עד כדי סכנה, כמו בימי "פסח מעוכין"⁶. אלו רק חלק מהבעיות שאיתן התמודדו הנהגת הציבור ורשות המקדש.

אתגר הקורבנות במקדש השלישי

הקרבת קורבנות בימי הבית השלישי שייבנה במהרה בימינו טומנת בחובה אתגרים רבים. ראשית - אנשים רבים, אף שהם מייחלים בליבם ובתפילתם לכינון המקדש, קשה להם עם הקרבת קורבנות בשל עכבות ומחסומים הקשורים לקודי התנהגות בעידן המודרני, כגון ריחוק מנטלי, תרבות הקיימות (שימור המערכות האקולוגיות), תופעת הצמחונות ומוסרניות-יתר. אפשר להוסיף לכך את מסורת הגלות, שגרמה להתרחקות מהבנת מקומה המעשי והרוחני של עבודת הקורבנות. יתירה מזאת, הסתובבות של אלפי אנשים במרחב העירוני של ירושלים עם בהמות שחוטות בידיהם בדרכם לצלות ולאכול את בשר הקורבנות עם בני ביתם תיצור מצב של חוסר נעימות במרחב הציבורי, קושי אסתטי ובעיות היגיינה. יש להוסיף על כך שלהקרבת קורבנות קיימים בימינו קשיים פוליטיים ומדיניים, וגם בעיות טכניות וקשיי נגישות הקשורים לאפשרות קיום של קרבן פסח בתוך קהל המונה מיליונים.

הבסיס לכל דיון לגבי אופן התנהלות המקדש העתידי הוא ההלכה לפרטיה בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ, וכפי שהתגבשה בספרות הפוסקים, כמו בספר העבודה ובספר הקורבנות לרמב"ם. מאידך אין ספק שחלק מדרך התנהלות עבודת ה' במקדש בעתיד תותאם למציאות החדשה, כמו בניית מקדש בסטנדרטים גבוהים ומתקדמים. חברי הסנהדרין יצטרכו להתמודד עם סוגיות הלכתיות רבות שהזמן גרמן, כמו דרך הקרבת הקורבנות בעידן המודרני, הרחבת המתחם של הטיפול בקרבן פסח במתחם המקדש⁷

5 לפי חישוב אחד נראה ששטח העזרה (כולל החיל) יכול היה להכיל באופן מכסימלי 6,400 איש בכל 'משמרת', שה"כ 19,200 איש. ואם נפחית מכמות זו את מספר הכוהנים והלוויים ששירתו במקדש באותה העת ואת האזורים שישראל אסורים להיכנס אליהם, נגיע לשטח שיכול להכיל מספר מרבי של כ-18,000 איש (וכמספרם היה מספר הקורבנות/החבורות), J. Jeremias, Jerusalem in the Time of J., London 1969, pp. 82-83.

6 כמובא בתלמוד: "תנו רבנן מעולם לא נתמעך אדם בעזרה, חוץ מפסח אחד שהיה בימי הלל שנתמעך בו זקן אחד, והיו קוראין אותו פסח מעוכין" (פסחים סד, ב).

7 נראה שבערב פסח ניתן כהוראת שעה לשחוט ולהפשיט את הקרבן בעזרת ישראל ובעזרת כהנים וכן בכל החלל הסובב את מבנה ההיכל הפנימי. יש להעיר שלפי ההלכה, שכל המבנים שבנויים בחיל ופתחיהם פונים לקודש דינם כדן העזרה: "אוכלין שם קדשי קדשים ושוחטין שם קדשים קלים וטמא שנכנס לשם חייב". ראו ירושלמי, מעשר שני ג, ח (נד ע"ב). תודתי לר' מאיר כהן על הדיון הפורה בנושא זה. לא ברור שהיו מבנים כאלה בפועל, אבל זהו פתרון אפשרי, כמובא

והרחבת תחום ירושלים המקודשת - כך שהעיר תכיל את מיליוני החוגגים ואלפי מתקני הצלייה של הפסחים.

קרבת פסח לעתיד לבוא

במאמר קצר זה ברצוננו להציע פתרון מתקדם אפשרי לכמה מהבעיות שהצגנו לעיל בהקשר לקרבן פסח - התמודדות עם הקרבת קורבנות רבים בזמן קצר ובשטח מוגבל מצד אחד, ומאיך צמצום החשיפה של הציבור לתהליך השחיטה והקרבת הקרבן, בלי לפגוע כלל בקיום הלכות הקרבת קרבן פסח ואכילתו בהידור. השינוי המשמעותי קשור להפרדת תהליך התקנת הקרבן בשלבי השחיטה, הפשיטה והניקור, ואף משלב הצלייה, משלב קיום מצות אכילת בשר הקרבן ע"י בעליו. החלקים הראשונים ייעשו הרחק מעיני הציבור באמצעות כוח האדם הכוהני שיוכשר על ידי מנהלת המקדש. במקום נציג מכל חבורה שיהיה נוכח בעזרה, תמנה החבורה כשליח מטעמה⁸ כהן, לוי או אף ישראל מצוות מנהלת המקדש. הדבר מתאפשר משום שבקרבת פסח אין חובת סמיכה⁹. לגבי השחיטה עולה שלכאורה קיים חיוב על הבעלים לשחוט בעצמו את קרבנו¹⁰, אבל עיון במקורות מראה שקיימת ביד הבעלים האחריות לממש זאת, אך הרשות בידו למנות שליח תחתיו¹¹. במקרא מובא במפורש שבפסח חזקיהו (דה"ב ל, טז) ובפסח יאשיהו (שם לה, ו) הלוויים שחטו את הפסחים. יתכן שבמציאות החדשה שאינה מאפשרת להכניס כמות כה גדולה של אנשים לעזרה, מינוי שליח מטעם מנהלת המקדש לשחיטה הוא הכרח שאותה ניתן לאמץ לכתחילה. השוחט צריך לכוון (באמירה או במחשבה) שהוא שוחט לשם בני החבורה המנויה על הקרבן.

בתוספתא, מעשר שני, ב, יד. פתרון זה מאפשר להגדיל את מספר המקריבים הפוטנציאליים, כמובא בתלמוד: "אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שישראל עולין לרגל עומדין צפופין, ומשתחויים רווחים. ונמשכין אחת עשרה אמה אחורי בית הכפורת" (יומא כא, א). וכן מובא: "דאמר רמי בר רב יהודה אמר רב: לול קטן היה אחורי בית הכפורת גבוה שמונה אמות, כדי להכשיר את העזרה לאכילת קדשי קדשים ולשחיטת קדשים קלים" (זבחים נה, ב).

8 לדיון נרחב בסוגיה זו עי' בדברי הרב עזריה אריאל, שערי היכל על מסכת פסחים, הוצאת מכון המקדש, ירושלים תשע"ג, עמ' יד.

9 משנה, מנחות ט, ז.

10 פסחים ז, ב, עי' רש"י ד"ה פסח וקדשים. אבל רש"י בעצמו כתב על המשנה "שחט ישראל" (סד, א) **אם ירצה**, שהשחיטה כשרה בזרים בכל הקרבנות¹², ומכאן משמע שאינו חייב לסמוך בעצמו.

11 מנחות יט, א; קידושין מא, ב.

מינוי שליח באמצעות אפליקציה

מינוי שליח לקרבן פסח יוכל להתאפשר בקלות באמצעות יישומון (אפליקציה). מנהלת המקדש תפתח יישומון שאותו ניתן להוריד מהאתר שלה. בשלב הראשון ייקבע נציג אחד מכל חבורה¹² לרישום ראשוני ובחירת 'תפריט', שבעקבותיו הוא יקבל קוד זיהוי.

בחירת התפריט תכלול את הפרטים הבאים:

1. כבש / עז
2. משקל הקרבן הדרוש (בפועל שליש ממשקל הבהמה בערך ייותר כבשר נאכל):
עד 20 ק"ג / עד 40 ק"ג / 60 ק"ג¹³.
3. בשר חי / צלוי שלם / צלוי חתוך לשיעור כזית
4. הזמנת שיפוד עץ: כן / לא
5. סוג מארז: רגיל / מיוחד (אריזת ואקום עם יחידת קרח ומתקן נשיאה)
אישור על הצהרה:

✓ הריני ממנה את השוחט ממנהלת המקדש לשחוט את הפסח בעבורנו

✓ הריני ממנה את נציג מנהלת המקדש להקדיש את הקרבן

לאחר אישור ההזמנה מתבצע התשלום למנהלת המקדש באמצעות כרטיס אשראי / ביט (Bit) / פייבוקס (PayBox) או צורת תשלום אחרת. לאחר אישור ביצוע העסקה נפתחת האפשרות לרישום המשתתפים בחבורה. הנציג מעביר את קוד הזיהוי לבני החבורה, והם צריכים להיכנס ליישומון ולרשום את שמותם ואת מספר הפלאפון שלהם ברשומת של קורבנם. במידת הצורך יכול אדם לרשום את בני משפחתו וידידיו המנויים על אותה חבורה (בידיעתם ובהסכמתם). עם הרישום מתקבל אישור באמצעות מסרון (SMS) או בוואטסאפ, באישור מופיע השיבוץ של החבורה (כת ראשונה, שנייה או שלישית). באמצעות היישומון יכולים בני החבורה

12 במידת הצורך ניתן לקבוע לנציג הראשי מחליפים נוספים.

13 רצוי שהמזמין יעריך את משקל בשר הקרבן הדרוש לבני החבורה לפי מספר הנמנים בחבורה. יש לזכור שהפסח נאכל על השבוע, ושיוצאים ידי חובה באכילת כזית בשר, ולכן גם טלה קטן יכול להספיק לעשרות משתתפים. כמות גדולה מדי של בשר מקשה על החובה לאכול את כולו במידת האפשר, כמובא אצל הרמב"ם: "צריך אדם להשתדל שלא ישאיר מבשר הפסח". (הלכות קרבן פסח י, יא). לכן לכתחילה אין שוחטין את הפסח על יחיד, שמא לא יוכל לאכול את כולו (משנה פסחים ח, ז; רמב"ם, הלכות קרבן פסח ב, ב).

פיתוח אפליקציה: שקד עמר

לעקוב אחרי כל תהליך הקרבת קורבנם בעזרה. המעקב יתאפשר באמצעות זיהוי ברקוד של הבהמה העוברת בפסח העבודה, עם אפשרות של מיקוד מצלמה עליה¹⁴. בנוסף, כלל העבודה במקדש כולל שירת הלווים יועברו בשידור ישיר בכל אמצעי התקשורת בעולם.

בסיום התהליך יקבל נציג החבורה אישור להגיע לנקודת האיסוף שתקבע כדי לאסוף את בשר הקרבן הארוז לפי פרטי ההזמנה.

היערכות מנהלת המקדש

מנהלת המקדש תפעל מראש להיערכות לשחיטה והקרבת פסח המונית. בשלב הראשון היא תקבל נתונים מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לגבי אומדן אוכלוסיית

14 אמצעי זה גם מסייע לוודא שהקורבנות של בני חבורות שונות לא יתערבו ולא יוחלפו ביניהם. הקטרת האימורים והאליה למזבח היא באחריות הכהנים.

היעד שתשתתף בהקרבת הפסח בהתאם למצב הדמוגרפי העכשווי והתנאים הבינלאומיים, ומספר החבורות הצפוי. בהתאם לכך תוזמן כמות הבהמות ויגויס כוח אדם שיוכשר לעבודה במקדש.

א. הבהמות והטיפול בהם: הזמנת כמות מספיקה של אלפי בהמות מספקים שונים בארץ ובעולם, שירוכזו החל מראש חודש ניסן במכלאות ענק ובפיקוח וטרינרי צמוד¹⁵. רכישת הבהמות באמצעות המקדש מהווה גם ביטוח כנגד אפשרות של מציאת מומים וטריפות בבהמות לאחר השחיטה¹⁶ ויהיה צורך להזמין כמות רזרבית של הבהמות. לקראת השחיטה הן ישונעו בנתיב נפרד מהציבור, ויובלו לאזור העזרה¹⁷.

כל הבהמות תעבורנה בדיקה מקדימה של צוות מבקרי מומי קדשים של המקדש¹⁸. כשייבנה המקדש לא יסומנו הבהמות בתגי-אוזן שגורמים להן למום ופוסלים אותן לקורבן. במקום זאת כל טלה ועגל שיולד יסומן בקוד זיהוי (פְּרָקוּד) פסיי שיוטמן בפרסותיו, או בטכנולוגיה מתקדמת אחרת.

ב. גיוס כוח אדם ייעודי: מנהלת המקדש תגייס את מערך צוותי השחיטה מכל גופי הכשרות המאושרים על ידי הרבנות הראשית, ובמקרה הצורך תכשיר כמות גדולה נוספת של שוחטים ומנקרים מיומנים. כל צוותי השחיטה יעברו השתלמויות מקצועיות בפיקוח מנהלת המקדש, ויידרשו לערוך אימון וריענון,

15 להבדיל ולשם המחשה - בשנת 2014 נמכרו 2.5 מיליון בהמות בערב הסעודית במהלך החג'. מתוכם כמיליון מיובאות. משרד החקלאות הסעודי הקצה מתקנים שאיפשרו ליבואנים ולסוחרים להכיל כמויות גדולות מאוד של בעלי חיים למשך התקופה הנדרשת, ולשכת המסחר והתעשייה הסעודי פיקח על שערי המחירים. ראה: <https://english.alarabiya.net/News/middle-east/2014/10/12/2-5m-animals-sold-in-Saudi-Arabia-during-hajj>

16 ראו רמב"ם, הלכות קרבן פסח א, כ.

17 בימי בית שני הכבשים הובלו מכיוון צפון-מזרח להר הבית דרך 'ברכת הצאן', שם הם נשטפו בטרם הובלו לשחיטה דרך שער הקרבן (ראו ז' עמר, כלכלת המקדש, עמ' 129-130). לעומת זאת קיימת הצעה שהבהמות שונעו מכיוון דרום הר הבית, ושוכנו עד להקרבתם בדירים תת קרקעיים, החללים הגדולים התת-קרקעיים בדרום הר הבית שכונו לימים בידי הצלבנים בשם אורות שלמה, ראו ר' רייך ו' ברוך, "הובלת בעלי חיים אל הר הבית ההרודיאני והשערים הסמוכים לפינתו הדרום-מזרחית, חידושים בארכיאולוגיה של ירושלים וסביבותיה, ח (תשע"ד), עמ' 176-189.

18 ירושלמי, שקלים ד ב (מח ע"א). את הממונים על בדיקת מומי הבהמות מזכירה איגרת אריסטיאס צג. בלשכת הטלאים שיכנו את הבהמות לאחר שנבדקו ולא נמצא בהם מום, אולם בשל מספרם הרב של קורבנות הפסח, הבדיקה נעשתה מן הסתם לפני הבאת הקרבן למקדש ואף לפני רכישתו בעיר: "מבקר מומין שבירושלים, היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה" (כתובות קו, א).

הן בתהליך השחיטה והניקור והן בעבודה בצוות שתייעל את כל שלבי העבודה המקדש. כוח האדם המקצועי הזה יחליף את רוב המשתתפים ששהו בתחום העזרה בשעת הקרבת קורבנות הפסח בימי הבית השני¹⁹, שחלקם הגדול היו נציגי החבורות, וכוח האדם הזה יספיק כדי לארגן ולתפעל את הקרבת קורבנות הפסח במקדש השלישי בייעילות יתירה²⁰.

ג. ארגון ועבודה יעילה: העבודה במקדש תיעשה בשיטת ה"סרט הנע": שלב השחיטה וקבלת הדם והובלתו ליסוד המזבח, הוצאת האמורים והקרבתם, ייעשו כאשר הבהמות תלויות על מספר מסועים ועוברות תחנות אחדות שבהם מתקיימות הפעולות השונות. את חלקן ניתן לבצע במקביל באמצעות צוותי עבודה אחדים.

ד. צלייה: בתום העבודה עוברות הבהמות במסוע מחוץ למתחם המקדש. למעוניינים תהיה אפשרות לצלות את הקרבן במתקני הצלייה של המקדש, וכן לקבל את בשר הקרבן לאחר צלייתו שלם או חתוך למנות בשיעור כזית, כל חבורה לפי מה שהזמינה.

ה. אריזה וחלוקה: יוקמו שני בתי אריזה, לבשר חי ולבשר צלוי. לאחר האריזה יישלח בשר הקרבן לנקודות איסוף אחדות, שם ימתינו נציגי החבורה ויקבלו אותנו אחרי הצגת קוד הזיהוי²¹.

סיכום

עבודת ה' במקדש השלישי שייבנה במהרה בימינו כרוכה באתגרים רבים, נוסף להכשרת הלבבות והגברת תודעת המקדש בציבור היהודי. לחלק מהם ניתן להציע פתרונות מעשיים מתאימים להלכה וגם למציאות המודרנית. מנהלת המקדש שתוקם תצטרך להיערך מבחינה אירגונית ולוגיסטית, תוך ניצול טכנולוגיות חדשניות. במאמר זה הצגנו מודל אפשרי להקרבה המונית של קורבנות פסח כשהמינוי לחבורה נעשה באמצעות יישומון, ותוך ייעול דרכי ההקרבה, כאשר הקרבת הפסח נעשית באמצעות מנהלת המקדש והנמנים מקבלים את בשר הקרבן נקי וארוז, מוכן לצלייה או אף מיידית לאכילה.

19 ראו הערה מס' 5.

20 לשם המחשה, בהנחה שמשותפים כשישה מיליון איש בהקרבת קרבן פסח (כל העם לבד מאלה שלא יכולים להשתתף מסיבות שונות) המחולקים לחבורות בנות 50 משתתפים בממוצע, מדובר בשחיטת 120,000 בהמות, בכל משמרת 40,000 פרטים. בהנחה שכל שוחט יכול לשחוט כעשרה קרבנות במשמרת נדרש גיוס של 4000 שוחטים.

21 ערב פסח שחל בשבת ידרוש פתרונות גם להלכות שבת, ואכמ"ל.